

Կերածութիւն մը (էջ 1—14) որ գրուած է 1914 Փետրուարին, ի վեր կը հանէ ճարտարօրէն Առաքելի անձնաւորութիւնն, գրական գործունէութիւնն եւ բանաստեղծական արտագրութեանց նկարագիրն եւ նշանակութիւնը: Կենսագրականին համար չունի աւելի նորութիւն քան որ Պոտուրեան աւանդած է: Այս մասին քանի մը նոր գծեր ծանօթ են ինձ, զորոնք պիտի ներկայացնեմ Առաքելի վրայ պատրաստուած ուսումնասիրութեան մը մէջ. այն տեղ առիթ պիտի ըլլայ նաեւ Առաքելի գրական արտագրութեանց՝ յատկապէս հարազատ եւ անհարազատ տաղերու թուին վրայ խօսելու, որոնք Պոտուրեանէ՝ հետեւաբար նաեւ Զօպանեանէ կամ նկատի չեն առնուած առ հասարակ եւ կամ ոչ ըստ արժանւոյն գնահատուած են. այսպէս ինձի ծանօթ է Աղամբրոյ հինգ խմբագրութիւն, որոնցմէ Պոտուրեան միայն առաջին երեքը հրատարակած է. այս երեք խմբագրութեանց ժամանակագրական կարգն ալ անտեսուած է Պոտուրեանէ. ըստ ծագման դասաւորել հարկ էր ԳԲԱ:

Հիանալի է Սիւնեցւոյ քերթուածոց ոգւոյն եւ նկարագրին ճշգրիտ բացայայտութիւնն, ուսկից կը տեսնուի թէ Զօպանեան խորապէս թափանցած է ժամանակակից հոգւոյն արտայայտիչ ձեւաբանութեանց, կարգացած է Առաքելի տողերուն մէջ միջնադարեան ինքնատիպ ոգւոյն մտածելու եւ զգալու կերպը եւ զանազանել ան հատին սեպհականութիւնը, աւելին նկարագրականը: Կերածութիւնս կադալէ ետքը միայն ըմբռնեի պիտի ըլլայ Առաքելի տողերուն ոգեբանութիւնը:

Ամբողջ գործը զարդարուած է հայ գեղարուեստի նմայններով, որոնք կը ներկայացնեն մանրանկարներ հայերէն հին ձեռագիրներէ եւ ազգային հնութիւններ, ասոնք իբրեւ հայ ձեռքի արտագրութիւններ կոչուած են կից մտաւոր արտագրութեանց ի վեր երեւցնել ազգային նկարագրին ինքնուրոյնութիւնն եւ քաղաքակրթական զարգացումը: Նկարներս, որոնք մասամբ բնագրին մէջ եւ մասամբ բնագրէն դուրս տպուած են, կը պարունակեն անձանթներ ալ. տեղիք ուսկից առնուած են, իրենց բացատրութիւնն ունին ծանօթութեանց մէջ (էջ 115—118): Պիտի յանձնէի հրատարակչին, որ յաջորդ հատորներու մէջ այս արտաքոյ բնագրին լուսանկարներն ունենային լուսանցքի վրայ յաջորդական թուեր եւ ստորեւ աղբերաց ցուցմանը, ուսկից հանուած են, ի դիւրու-

թիւն կոչմանց գեղարուեստական ուսումնասիրութեանց մէջ:

Եռանդուն թարգմանչին, որ իրեն նպատակ դրած է հայ մտաց արգասիքն համաշխարհային սեղանին վրայ ի վայելումն ներկայացնել, ոյժ եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք. չենք տարակուսիր, որ այսպիսի գործունէութեամբ հայ անունն պիտի քաղցրանայ, ընտելանայ եւ բարձրանայ օտարին սրտին մէջ, որուն ցայսօր առիթ էր ընծայուած առնուլ ազգային գեղեցիկ գրականութեան ճաշակը:

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ

2. Տեսութիւն Առակաց Սողոմոնի ներսեսի եպիսկոպոսի ծարսնի — NERSES VON LAMPRON, Erzbischof von Tarsus. Erklärung der Sprichwörter Salomos. Herausgegeben und übersetzt von Prinz Max, Herzog von Sachsen, Dr. Theol. et Dr. utriusque juris. I. Teil. Mit drei Tafeln. Leipzig, Otto Harrassowitz, 1919. (Druck von W. Drugulin in Leipzig.) Մեծ 4°, էջ X+160.

Տարիներէ ի վեր հայ մասնագրութեամբ զբաղողներուն ծանօթ է Պրոֆ. Դր. Մաքս Իշխանին. Սաքսոնիոյ դքսին անունը, որ եղբայրն է Սաքսոնիոյ նախկին թագաւորին եւ մօրեղբայրն Աւստրիոյ նախկին կայսեր: Եթէ ի սկզբան առաւելապէս Հայոցս վկայաբանական¹ ու ծիսագիտական² գործերովը հետաքրքրուած է իբր

¹ Der heilige Märtyrer Apollonius von Rom. Eine historische Studie. Mainz 1903. 8°, p. VII+88. — Le Synaxaire Arménien de Ter Israel publié et traduit par le Dr. G. Bayan, avec le concours de S. A. R. le Prince Max de Saxe. I. Mois de Navasart. II. Mois Se Hori: Patrologia Orientalis. T. V, fasc. 3 et T. VI, fasc. 2. [Paris 1911.]

² Praelectiones de Liturgiis orientalibus habitae in Universitate Friburgensi Helvetiae. Լոյս տեսած նախ ի Բեռն 1904ին եւ ապա երկու հատորի մէջ (1908ին եւ 1913ին) Գերմանիոյ Ֆրայբուրգ քաղաքը Herderի մօա. Vorlesungen über die orientalische Kirchenfrage. Freiburg (Schweiz) 1907. — Missa Armenica, quam ex lingua Armenica in idioma Latium traduxit cum commentario praevio Maximilianus princeps Saxoniae. Ratisbonae, F. Pustet, 1908. 12°, pp. XXII+58. Հայկական պատարագը Դ. հատորն է իշխանին Ritus Missae Ecclesiarum Orientalium S. Romanae Ecclesiae unitarum ընդհանուր տիպոյն տակ հրատարակած շարքին նախորդ ունեւորք I. Missa Syro-Maronitica, II. Missa Chaldaica եւ III. Missa Graeca հատորները: — Յիշե՛ք նաեւ Die Unionsrede des Erzbischofs Nerses von Lampron auf der Synode von Rom-Cla. 1197. Die Kultur, Jahrbücher für Wissenschaft, Literatur und Kunst. Herausgegeben von der Österr. Leo-Gesellschaft. XVIII. Jahrgang (1917), S. 71-83 ուսումնասիրութիւնը, որ ոչ վկայաբանական է եւ ոչ ծիսագիտական: — Հոս դիտաւորութիւն չունինք

պրոֆեսոր ծխագիտական ուսմանց ի ֆրայբուրգ Հելուետիոյ, ուրախալի է, որ վերջերս ստանձնած է նաեւ հայերէն կարեւոր անտիպ բնագիրներէն զինքը հետաքրքրողները հրատարակելու հոգը՝ գերմաներէն կամ լատիներէն թարգմանութեամբ ի միասին: Աշխարհաստան պատերազմէն յառաջ՝ ըլլալով Պարիսի Patrologia Orientalis անուամբ հրատարակողը հայրախօսական լայնածաւալ ու հատորաւոր հաւաքածոյին գործակիցներէն մին՝ ձեռնարկած էր նոյն շարքին հայկական բաժնին համար պատրաստել ներսիսի Լամբոնացոյ Սողոմոնի գրոց (Առակաց, Ժողովոյի եւ Իմաստութեան) մեկնութեանց բնագիրները հանդերձ լատին թարգմանութեամբ: Քանի որ պատերազմի միջոցին հնարաւորութիւն չկար նոյն շարքին մէջ Լամբոնեան այս երկասիրութիւններն եւ անոնց լատիներէն թարգմանութիւնը հրատարակելու, ինքը պատշաճ տեսած է՝ առանց լաւագոյն օրերու սպասելու՝ նոյն բնագիրներն եւ անոնց գերմաներէն թարգմանութիւնը առ այժմ արդէ ձեռով գիտնական աշխարհի մատչելի ընելու:

Հայ ազգէն ընդհանրապէս եւ հայ մատենագրութեամբ զբաղողները մասնաւորապէս երախտապարտ պէտք են ըլլալ մեծանուն իշխանին այս հսկայ ու ճոխ հրատարակութեան համար, որուն հիմը կը դրուի Առակաց մեկնութեան հատորին այս Ա. պրակովը, մանաւանդ որ իշխանը մեծ համակրութիւն եւ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է միշտ մեր ազգին հանդէպ:

Թերեւս աւելորդ չըլլայ՝ յառաջ քան գործս հայ հասարակութեան ներկայացնելը՝ քանի մը խօսք ըսել իշխանին մեր ազգին եւ մեր վերջին աղէտներուն հանդէպ արտայայտած զգածմանց մասին:

Ծանօթ է թէ Մաքս իշխանը ֆրայբուրգի համալսարանին մէջ Պրոֆեսոր եղած միջոցին՝ հայ ընդուն եւ հայ ծէսը հիմնապէս ուսումնասիրելու համար երկայն ժամանակ քովը հայ վարդապետ մը պահած է:

Աւելորդ է յիշել անոր կովկաս¹ — յառ-

իշխանին ամէն գործերն ու յօդուածները յիշելու, որ պատկառելի թիւ մը կը ներկայացնեն, մեր նպատակն էր զմեզ ի մերձուստ հետաքրքրող երկերու ժողովրդ ընել ընթերցողը:

¹ Կապասեան ճանապարհորդութեան միջոցին է որ ուսումնասիրած է իշխանը Սրբուհի Նուսէի՝ Վրաց առաքելութեան վարդապետ Նամակի ձեռով գրուած այդ երկը Relation de S. A. R. le Prince de Saxe sur son voyage au Caucase [Guénange, Imprimerie des Orphelins-Apprentis, 1909, 8°, p. 61] անուան տակ) հրատարակած են Մեցի St. Christiana վանքին կուսանները՝ որ իրենց յատուկ պաշտպան ունին նոյն Սրբուհին՝ կրելով անոր անունը: Sancta

կապէս Էջմիածին — ու արեւելք կատարած ուսումնական ճանապարհորդութիւններն՝ արեւելեան ծէսերուն իրենց կենդրոններուն մէջ իսկ ծանօթանալու նպատակաւ:

Լաւ կը յիշենք թէ ամէն անգամ Վիեննա գալուն կամ Վիեննայէն անցնելուն՝ հաճոյքով մեր վանքը կը դիմէր՝ հայ ժամասացութեանց մասնակցելու: Ս. Աթոռոյն շնորհած մէկ թոյլտուութեամբ ինքն իբր լատին քահանայ՝ հրաման ստացած էր առիթը ներկայացած կամ ուղած ատեն՝ փոխանակ լատինական ժամասացութեան արեւելեան որ եւ է ժամ կամ լատինականին համապատասխան մաս մ'ըսելու: Ըստ այսմ շատ անգամ հայերէն ժամասացութեամբ կը կատարէր իւր պարտաւորութիւնը:

Վերջին ահաւոր պատերազմին ատեն՝ իբրեւ գերմանական բանակի քահանայ՝ առիթն ունեցած է իրրեւ միակ հայախօս եկեղեցականը՝ Գաղղիոյ սահմաններուն վրայ գաղղիական բանակին մէջ գտնուող հայ կամաւորներուն ալ օգնելու անոնց վերջին վայրկեաններուն, ինչպէս իրմէ լսող մեր հայրերն ինձ պատմած են: — Իբր յանկարծական կերպով զինքը ճակատէն ետ կանչեցին եւ անգործութեան դատապարտեցին, կ'ենթադրեմ թէ պատճառն էր իւր չափազանց սիրալիր վերաբերմունքը գերեւոր հանդէպ, վասն զի ինչպէս որ ցուրտ դիւանագիտութիւնը, նոյնպէս նաեւ մանաւանդ գերմանական զինուորականութիւնը չէին կրնար ներել նոյն իսկ Աստուծոյ պաշտօնեային՝ սիրալիր ըլլալ օտարի մը հանդէպ, որ թշնամի համարուած է

Christiana կուսաստանը հիմնուած է Մեցի մէջ 1807ին՝ Հռովմական Յայրմաւորքի «Սրբուհի Նուսէ» կամ «Sancta Christiana» անուանած Սրբուհի Նուսէի յատուկ պաշտպանութեանը ներքեւ, որ մեր Սրբուհի Նուսէն է: Նոյն կարգի կուսանները Յունիս 30ին (1909) կը գրին. «Մինչեւ 1907 մեր Միաբնութեան պաշտպանին վրայ այնչափ բան գիտէինք, որչափ կ'աւանդէ Հռովմ. Յայրմաւորքը: Աստուծոյ նախախնամութեան մէկ գործն էր, որ նոյն տարին Նորին Արքայական Բարձրութեան՝ Սարսնիոյ Մաքս զքսին քայլերն ուղղեց մեր մատուած, իրմէ իմացանք որ մեր պաշտպանն է Վրաց մեծ առաքելութեան Սրբուհի Նուսէ: Դուքսը նոյն տարին ուսումնական նոր ճանապարհորդութիւն մը պիտի կատարէր դէպ ի կովկաս եւ ինքն ալ նոյն ոչ այնչափ ծանօթ Սրբուհի Նուսէի վերմեանդ ըլլալով՝ խոստացաւ մեզ անոր վարուց եւն վրայ ինչ ինչ բան հայթայթել մեզ: Իրապէս ալ 1907 Նոյեմբերին խաւրեց մեզ ընդարձակ տեղեկագիր մը, զոր տպել տուինք: Ար խաւրեք օրինակ մը խնդրելով որ . . . Եւս տեղեկատուութեան մէջ ընդարձակօրէն կը յիշուին Հռովմական ու Գալեաններն եւն — Վիեննայի ժողովուրդ գիւղերէն մեկուն մէջ ալ (ի Rodaun), վանք մ'ունին նոյն կուսանները «St. Christiana» անուամբ որ աղջկանց դաստիարակութեամբ կը զբաղին, եւ հպարտօրէն ցոյց կու տան այցելուներուն իրենց հայ Սրբուհին՝ գուրգուրալով անոր պատկերին վրայ:

Երբ իբր երկու տարի յառաջ վերջին անգամ վիճենա կը գտնուէր առթիւ հարսանեաց իւր քեռորդոյն՝ Նախկին կայսեր եղբորը, պատիւն ըրաւ մեր հայրերէն մին քորջը պալատը յAugarten հրաւիրելու՝ Լամբրոնացւոյ այս մեկնութեանց վրայ բանակցելու նպատակաւ: Ինչպէս լսած եմ, հոն ինքնաբերաբար շատ դառնօրէն խօսած է Հայոց գլուխն եկած սարսուռացուցիչ աղէտներուն վրայ եւ անկեղծօրէն մաղթած է հայուն լաւագոյն ապագայ մը: — Հայուն տառապանաց օրերուն երբ Աւստրիոյ պաշտօնարաններուն եւ կայսերական տան անդամոց դիմումներ կ'ըլլային անոնց ծանր դրութիւնը թեթեւցնելու նպատակաւ, կը յիշենք որ Լեմբերգի հայ արքեպիսկոպոսը՝ Գերապ. Տէր Յովսէփ Թէոտորովիչ¹ Աւստրիոյ Երեւակուտին մէջ իւր շանթերը պերճախօս ու ազդեցիկ ծառով մը հայ թշուառութեան պատասխանատուներուն վրայ տեղացնիլէն յառաջ՝ գաղափարն ունեցած էր նաեւ իշխան Մաքսիի դիմելու, որպէս զի իւր եղբոր՝ Սաքսոնիոյ թագաւորին, եւ իւր քեռորդոյն՝ Աւստրիոյ կայսեր առջեւ ազդեցութիւն միջնորդէ ի նպաստ Հայոց՝ գէթ անդրագոյն տեղահանութեանց եւ անոնց չարագուշակ հետեւութեանց առաջին առնուլ տալու: Այնթագրեմ թէ անոր ալ դիմումները հանդիպեցան դիւանագէտներու խուլ, անտարբեր ու անկարեկիր ականջներուն: Դառնալք գործոյն:

Իշխան Մաքսի այս հրատարակութիւնը տարւոյս ամէնէն մնայուն գործերէն մին է: Քննական հոգւով կը մօտենայ ամէն խնդրոյ յառաջարանին մէջ եւ ամէն պարբերութեան՝ բնագրին մէջ:

Յառաջարանը Մեկնութեան հեղինակին՝ Ներսիսի Լամբրոնացւոյ կենսագրութիւնը կու տայ համառօտիւ, բայց կուռն ունենալով միշտ աղբիւրները: Կենսագրութեան կը յաջորդէ Ներսիսի տպագրեալ երկերուն լիակատար ցանկը ամենայն մանրամասնութեամբ, ապա կը յիշուին Լամբրոնացւոյ անտիպ երկերը, որ տպագրեալներուն համեմատութեամբ առաւել են ծաւալով եւ կարեւորութեամբ, ու կ'ականարկուին

անոր կատարած թարգմանութիւնները յունարէնէ եւ լատիներէնէ:

Լսենք թէ ինչ կ'ըսէ Մաքս իշխանը Առակաց մեկնութեան վրայ:

“Առակաց մեկնութիւնը պէտք է որ գրեթէ Յորայ մեկնութեան հետ միեւնոյն ժամանակ գրուած ըլլայ: Ներսէս սկիզբն ըրած է իւր մահէն ոչ շատ յառաջ...: Մեկնութեան առաջին մասն աւարտելէն ետքն եւ երկրորդն չսկսած, ինչպէս ինքը կ'ըսէ, Հայոց ՈւՋ (= Քրիստոսի 1197) թուականին ճանապարհորդութիւն մ'ըրաւ Կ. Պոլիս...: Հոն Յունաց պատրիարքէն պէտք եղած տեղեկութիւններն առաւ, թէ ինչ մեկնութիւններ կան Առակաց եւ Յորայ. հայրենիք դառնալով աւարտեց Առակաց մեկնութիւնը՝ մեծապէս քաջալերուած որ մեծ միաբանութիւն կը տիրէ իւր եւ Նախկին մեկնիչներու ըմբռնման մէջ...: Այնքալայ թէ Ներսիսի վրայ ամէնէն աւելի ազդած է Ս. Ոսկերեան: Լամբրոնացի կը յիշէ նաեւ Գրիգոր Աստուածաբանն ու Գրիգոր Նիւսացին: Թերեւս լատին աստուածաբաններն ալ ազդած ըլլան անոր վրայ, քանի որ մատչելի էին անոր՝ կ'ըսէ թեանը բազմակողմանիութեան բերմամբ...: Այսինքն չէ ցուցըլ ել թէ Ներսէս իւր այս մեկնութեանն համար ուղղակի աղբիւր մը գործածած ըլլայ...: Առակաց հայերէն բնագիրը հիմ բռնած է՝ առանց նկատողութեան առնելու յունարէն եօթանանից թարգմանութիւնն ու երբայեցերէն բնագիրը: Այս է պատճառն որ երբեմն շատ զարմանալի մեկնութիւններ կու տայ: Բաւական ստէպ կը տեսնուի ճիգ մը՝ այլաբանօրէն մեկնելու, որ Ս. Հարց թողած մէկ ժառանգութիւնն է: ... Կը տեսնուի նաեւ որ երբեմն մեծապէս ճիգ կը թափէ բառերուն իմաստը գտնելու եւ մեկնելու: Ուշափ ալ քանի մը թերութիւն ունենայ, այս մեկնութիւնս անարժէք չէ, այլ գեղեցիկ յիշատակարան մըն է մտքի մը՝ որ եռանդեամբ ուսումնասիրած ու իւր խորհրդածութեանց նիւթ ըրած է Ս. Գրիգոր: Միտքս է՝ վերջէն նաեւ Ժողովողի եւ Իմաստութեան մեկնութիւններն ալ հրատարակելու:

Իշխանն Առակաց մեկնութեան հրատարակութիւնը կատարած է Պարիզի Ազգ. Մատենադարանին թիւ 32 ձեռագրին վրայէն (Macler F., Catalogues des manuscrits Arméniens et Géorgiens, p. 16—17), որ գրուած է իբր Ժե. կամ ԺԸ. դարուն: Այս ձեռագրէն են Ա. եւ Բ. տախտակներն, որ Ա. պրակիս վերջը կցուած են: Պարիզի ձեռագիրը համեմատուած

¹ Ապագայ պատմութեան համար անշուշտ անկարելի է յիշել որ նոյն Գերապ. Թէոտորովիչ Արքեպիսկոպոսն՝ Աւստրիոյ եպիսկոպոսաց տարեկան գումարման մէջ ժողովակիցներու մտադրութիւնը հրաւիրած է գեղեցիկ ու սրտածմելի բանախօսութեամբ մը Թուրքիոյ մէջ Հայոց կրած հալածանքին ու առաւաղաքին վրայ: Ժողովոյն փակուիմէն ետքն՝ երբ ժողովականք խմբովն յունկնդրութիւն կայսեր ընդունուեցան, շեշտած են Հայոց աղէտներն եւ դարման խնդրած են՝ յիշատակագիր մը ներկայացնելով:

է Վենետիկոյ Միսթարեանց Մատենադարանին
հօթն եւ Վիեննայի Միսթարեանց մէկ ձեռա-
գրին հետ: Այս ձեռագրաց մէջէն ամէնէն լաւն
ու վստահելին է Վենետիկոյ Թ. 396 ձեռագիրը,
որուն առաջին էջն ալ դրուած է Ա. պրակին
վերջն իրր Գ. տախտակ: Աւելորդ կը համարինք
ձեռագրաց նկարագրութիւնը տալ, զոր ըրած է
հրատարակիչն ընդարձակօրէն:

Ա. պրակը 160 էջի մէջ կը բովանդակէ
Լամբրոնացոյ Սողոմոնի Առակաց մեկնութեան
բնագիրը դիմացի սեան մէջ ունենալով գեր-
մաներէն թարգմանութիւնը: Հայ բնագրին
սեան տակ նշանակուած են ձեռագրաց տար-
բերութիւնները լատիններէն լեզուաւ, յիշա-
տակարանք եւն. գերմ. թարգմանութեան
սեան տակ ձեռագրաց տարբերութեանց կա-
րեւորները կը նշանակուին, ինչպէս նաեւ յի-
շատակարանաց թարգմանութիւններն ու հրա-
տարակիչն պատշաճ տեսած ծանօթութիւն-
ները:

Նկատելով որ Առակաց մեկնութեան
ինն գլուխները Ա. պրակը կը կաղմեն, կրնանք
ըսել թէ այս հաշուով ամբողջն երեք պրակ
պիտի ըլլայ:

Տպագրութիւնը շքեղ է: Միայն ցաւալի
է որ հայերէն անվարժ գրաշարներն ու սրբա-
գրիչները չափէն աւելի տպագրական վրիպակ
թողած են գրքին մէջ: Արդար ըլլալու համար
ըսենք, որ որչափ գրքին վերջը կը մօտենաս,
այնչափ ալ վրիպակաց թիւը կը նուազի: Ինչ-
պէս առաջին էջերէն կը տեսնուի, տպարանը
հայերէն տպագրական ամէն նշանները (բութ,
ստորակէտ, շեշտ, հարցական եւն) ունի. միայն
թէ ասոնց գործածութիւնը զանց կ'առնուի վեր-
ջէն, որ մեծ թերութիւն է եւ կը դժուարացնէ
բնագրին իմաստն դիւրաւ ըմբռնելը:

Հրատարակիչն բնագրին վրայ կատարած
սրբագրութիւնները մեզի այնչափ յաջող չեն
երեւար:

Գալով հայերէն բնագրին գերմաներէն
թարգմանութեանը, պէտք ենք խոստովանիլ
թէ շատ յաջող է, նկատելով մանաւանդ
բնագրին տեղ տեղ խրթին ու մթին եւ քերա-
կանօրէն անճիշտ ըլլալը: Մեծանուն իշխանը
գերմաներէնի հոգւոյն համաձայն կրցած է բնա-
գիրը տեղ տեղ աւելի ընդլայնել, կանոնա-
ւորել ու հասկանալի ընել, առանց սակայն անոր
իմաստը խաթարելու: Թէ այսպիսի ստուար
գործի մը մէջ անմտադրութեամբ կրնան սխալ
թարգմանութիւններ ըլլալ, աւելորդ է յիշել:

Մատենացոյց ընենք այսպիսի քանի մը անձգու-
թիւններ.

Էջ 7. Բն. — "...եւ Թրգմ. — "...und die
զյաւիտենական ինդու ewige Freude als Aus-
թիւն՝ յանցաւոր կենացս tausch für dieses ver-
այսմանէ փոխամբ: ցängliche Leben."

Պէտք էր թարգմանել՝ "...und die
ewige Freude durch die Scheidung aus
diesem vergänglichen Leben."

Էջ 49. Բն. — "Եւ ի տե- Թրգմ. — "Wenn sie
սանել զկործանումն նորա dann das Verderben des
լուսաւորին ոչ ասէ..." Blinden sehen, werden sie
(die Leute?) erleuchtet.
Er ruft aus: „O“..."

Թարգմանելու էր՝ Als der Sehende den
Sturz des Blinden sah, rief er aus: „O“...

Այս ու ասոնց նման անձգութիւններ
թարգմանութեան յարգը չեն նուազեցնիր. այլ
գործը կը մնայ միշտ մեծապէս գնահատելի:
Եթէ թերութեանց վրայ քիչ մ'աւելի ծան-
րացանք, պատճառն էր՝ Առակաց մեկնութեան
Բ. եւ Գ. պրակները եւ Թողովորդի եւ Իմաստու-
թեան ամբողջութիւնը նշաններէն զերծ տեսնելու
բաղձանքը, մանաւանդ որ այսպիսի գործեր
դժուարաւ երկրորդ տպագրութիւն կ'ունենան:

Կը մաղթենք մեծանուն իշխանին եռանդ
եւ յարատեւութիւն՝ զմեզ ուրիշ այսպիսի
գործերով ալ ուրախացնելու: * Ռ. Բ.

3. K. J. BASMADJIAN: Histoire moderne des
Arméniens, depuis la chute du royaume
jusqu'à nos jours 1375—1916. Paris 1917.
8°, p. IX + 164.

Գրական ասպարիզի մէջ իբր պատմաբան
անծանօթ դէմք մը չէ Կ. Բասմաճեան՝ Բանասերի
թերթին երբեմնի հրատարակիչը եւ "Լեւոն Զ. ի"
հեղինակը: Ժրաջան հեղինակիս գործունեու-
թեան բովանդակ նպատակն եղած է լոյս սփռել
հայ հին պատմութեան վրայ. իսկ առաջիկայ
մատենիւս, որ հայկական վերջին թագաւորու-
թեան կործանմանէն հտքը մինչեւ մեր օրերը
տեղի ունեցած հայկական կեանքի համառօտ
ստորագրութիւնն է, ջանացած է ներկայիս
արդէն եռուզեռ եկած հայկական խնդրոյն
նոր ոգեւորութիւն մը տալ, ծանօթացնելով
Հայաստանով զբաղող անձանց 500 տարիներէ